

VOIKO KIUSAAMINEN OLLA RIKOS?

Toimintamalleja, miten lainvastaisiin tekoihin puututaan
Kokkolan kouluissa

Kouluissa lainvastaisia tekoja käsitellään liian usein kiusaamisena. Kiusaaminen on epämääräinen ja vähättelevä ilmaisu, joka ei kerro yksittäisen teon vakavuutta, vastenmielisyyttä tai lainvastaisuutta. Laissa kiusaamista ei ole määritelty.

Kiusaamiseksi kutsutut lainvastaaiset teot ovat tahallisia, jotka täyttävät lähes aina jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa ikänsä takia, mutta korvausvastuu hänellä on. Tekojen vakavuutta on kuvattava niiden oikeilla nimillä ja tekotavoilla. Lainvastainen teko ei voi lieventyä kiusaamiseksi vain siksi, että se tapahtuu koulun alueella.

Normaaliin kasvuun ja kehitykseen kuuluu haasteita. Myönteisten sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä on lähes kaikilla ajoittain vaikeuksia. Nämä taidot ovat koululaisilla vasta kehittymässä ja sen vuoksi ristiriitoja koululaisten välillä esiintyy. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen ja kehittämisen kautta luodaan myönteistä toimintakulttuuria, joka estää ja vähentää kiusaamista sekä lainvastaisia tekoja merkittävästi. Normaaliin kasvuun ja kehitykseen ei kuitenkaan kuulu sellaiset teot, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkistön. Niiden selvittäminen kuuluu viranomaisille.

Ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen ja ilmoitusalttius

Virkatoimintaan kuuluu harkintavallan käyttäminen. Tavanomaiset, vähäiset kahnaukset lasten välillä, joihin puututaan kasvatuksellisilla tai kurinpidollisilla toimilla, eivät aiheuta ilmoitusvelvollisuutta poliisille. Ilmoitusvelvollisuutta pohdittaessa on aina syytä huomioida **lapsen ikä ja kehitystaso**.

Pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävän teon osalta ilmoitusvelvollisuus syntyy. LastensuojeluL 25§ mukaisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelevien on tehtävä rikosilmoitus poliisille tietoon tulleesta lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tai henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta, josta voi saada kaksi vuotta vankeutta. Epäselvissä tilanteissa konsultoidaan viranomaisia. Yhteystiedot löytyvät ohjeistuksen lopusta.

Kiusaamiseksi mielletään runsas joukko tekoja, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Teot ovat vakavia eikä niitä saa väheksyä. Tällaisia tekoja ovat esim. eristäminen, vähättely, aliarvioiminen, nimittely, yllyttäminen itsemurhaan sekä erilaiset ilmeet, eleet ja merkit, joilla halvennetaan toista. Tällöin puhutaan henkisestä väkivallasta. Kiusaajan ja kiusatun suhde on epätasa-arvoinen, sillä kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön. Kiusaamisen jatkuvuus erottaa sen ohimenevistä riidoista. Edellä mainitut teot vaarantavat helposti lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen ja niistä voidaan lastensuojelulain velvoittamana tehdä lastensuojeluilmoitus. Henkinen väkivalta voi joissain tapauksissa täyttää RL 21§ pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Lasten ja nuorten kanssa toimivalla henkilöstöllä on lakiin perustuva velvollisuus tehdä rikosilmoitus alaikäiseen lapseen kohdistuneesta seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksesta.

Jättämällä tekemättä rikosilmoituksen Lastensuojelulain 25§ tarkoittamista teoista, rikkoo itse omaa virkavelvollisuuttaan. Ilmoitus on tehtävä välittömästi, kun tieto teosta on saatu.

Jokainen ilmoitus käsitellään yhteistyössä tarvittavien eri viranomaisten kanssa, kuten ankkuritiimin ja oppilashuollon tai koulun henkilöstön kanssa.

Asianomistajarikos

Asianomistajarikos tarkoittaa sitä, että asianomistajalla on aloiteoikeus syytteen nostamisen suhteen. Asianomistajarikoksen vastakohta on virallisen syytteen alainen rikos, josta virallinen syyttäjä voi oma-aloitteisesti, ilman asianomistajan myötävaikutusta nostaa syytteen. On myös olemassa niin sanottuja sekamuotoisia rikoksia, jotka lähtökohtaisesti ovat asianomistajarikoksia, mutta tiettyjen edellytysten täytyessä virallinen syyttäjä saa nostaa myös tällaisesta rikoksesta syytteen oma-aloitteisesti. Kouluympäristössä asianomistajana on yleisimmin oppilas, koulun henkilökunnan jäsen ja joissakin tilanteissa koulua ylläpitävä organisaatio.

Tyypillisiä asianomistajarikoksia ovat esimerkiksi kotirauhan rikkominen, kunnianloukkaus, laiton uhkaus, pakottaminen, salakatselu- ja kuuntelu ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen.

Esimerkki: Henkilö X haukkuu Y:tä koulun pihalla huoraksi. Kyseessä kunnianloukkaus. Y ei kuitenkaan vaadi X:lle rangaistusta. Poliisi ei aloita asiassa esitutkintaa, koska loukattu henkilö ei tätä halua. Asia voidaan tarvittaessa käsitellä yleisen edun vuoksi Ankkurissa, jotta sekä tekijä että kohde ymmärtävät ettei moinen käytös sallittua ja kyseessä rikollinen teko. Esitutinnan suorittaminen kuitenkin edellyttää tekijältä rikosoikeudellista vastuuta, eli vähintään 15-vuoden ikää. Teko sinällään on rikos iästä huolimatta.

Toimintamallit yleisimpiin lainvastaisiin tekoihin puuttumiseksi kouluissa

Lainvastainen teko, joka täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas lyö tai potkii toista, kaataa toisen maahan, työntää toisen päin seinää, puree, raapii, vetää toista hiuksista tai muuten aiheuttaa toiselle kipua tai vammaa, taikka väkivaltaa käyttämättä vahingoittaa toisen terveyttä. RL 21:5§, virallisen syytteen alainen teko.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Akuutissa tilanteessa ilmoitus hätäkeskukseen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Ilmoitus poliisille.
- Ilmoitus sosiaalipäivystykseen
- Rangaistusasteikko 15v täytäneelle on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas uhkaa toista rikoksella siten, että uhatulla on perusteltu syy olettaa joutuvansa rikoksen uhriksi. RL 25:7§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Uhatun turvallisuuden varmistaminen.
- Jatkotoimet ja ennaltaehkäisyn varmistaminen.
- Tarvittaessa ilmoitus poliisille.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää varkauden tai näpistyksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas anastaa toisen omaisuutta. RL 28: 1 ja 3§, anastetun omaisuuden arvosta riippuen virallisen syytteen alainen rikos tai asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Ilmoitus poliisille; kauppaliikkeet ilmoittavat näpistykset aina poliisille.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakkoa tai vankeutta enintään vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi.

Lainvastainen teko, joka täyttää vahingonteon tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas rikkoo tahallaan toisen omaisuutta tai aiheuttaa niin ikään tahallaan muutoin omaisuusvahingon. RL 35:1§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Toiminnan välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Ilmoitus poliisille mikäli teko jatkuu.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko tai enintään vuosi vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas julkaisee toisesta tiedotusvälineissä halventavia tai pilkkaavia kuvia tai muita tietoja tai muulla tavoin julkaisee sellaisia suuren joukon tietoon, esim. netin keskusteluryhmissä. RL 24:8§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Toiminnan välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko.

Lainvastainen teko, joka täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas levittää julkisesti perätöntä tietoa, joka on omiaan aiheuttamaan toiselle vahinkoa, kärsimystä tai muuten halventaa häntä taikka muuten julkisesti halventaa toista. RL 24:9§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.

- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko.

Lainvastainen teko, joka täyttää viestintäsalaisuuden loukkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas avaa luvatta toisen matkapuhelimen tai tietokoneen ja hankkii tietoa niissä olevista viesteistä, kuvista tai muusta materiaalista. RL 38:3§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää identiteettivarkauden tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas esiintyy toisen matkapuhelimella tai nettiosoitteella tämän tiedoilla keskusteluryhmissä tai muissa vastaavissa foorumeissa. RL 38:9a§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.

Lainvastainen teko, joka täyttää viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas häirintätarkoituksessa, vastoin toisen tahtoa soittaa tai lähettää lukuisia viestejä tälle, tilaa pilapuheluita tai muutoin merkittävästi häiritsee sähköisten viestinten kautta. RL 24:1a§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko tai enintään 6 kk vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää salakuuntelun tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas tallentaa salaa sellaisia toisten keskusteluja, jotka eivät ole tarkoitettu hänen tietoonsa, eivätkä puhujat ole voineet olettaa ulkopuolisten kuulevan heidän puheitaan. RL 24:5§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikille osapuolille ja heidän huoltajilleen.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään vuosi vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää salakatselun tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas kuvaa salaa henkilöä koulussa, käymälässä, pukuhuoneessa tai muussa vastaavassa paikassa kuvattavan yksityisyyttä loukaten. RL 24:6§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikille osapuolille ja heidän huoltajilleen.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään vuosi vankeutta.

Lainvastainen teko, joka täyttää vainoamisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten oikeudettomasti vainoaa toista vastoin tämän tahtoa siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. RL 25:7a§, asianomistajarikos.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta.
- Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Milloin on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä, jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. [Lastensuojelulaki 25 § (417/2007)] Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa [Lastensuojelulaki 25 a § (1302/2014)].

Ilmoitusvelvollisuuden perusteena voivat olla myös sellaiset opettajan tehtävänsä hoitamisen yhteydessä saamat tiedot, jotka liittyvät tapahtumiin kouluajan ulkopuolella.

Milloin on velvollisuus tehdä ilmoitus sekä lastensuojelulle että poliisille

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä ilmoitus sekä lastensuojelulle että poliisille, jos on tehtävässään saanut tiedon, jonka perusteella on syytä epäillä lapseen kohdistuvaa **seksuaalirikosta** (rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetty teot) **tai tiettyjä henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia** (koskee rikoslain 21 luvussa rikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta) [Lastensuojelulaki 25 § 3 mom. (1111/2016)]. Tällainen rikos on esimerkiksi pahoinpitely. Myös alle 15-vuotiaan nuoren rikoksen tunnusmerkit täyttävistä teoista tulee ilmoittaa poliisille.

Milloin on oikeus ilmoittaa poliisille

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lukion sekä ammatillisen perustutkintokoulutuksen ja valmentavan koulutuksen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä oikeus ilmoittaa poliisille, jos on tehtävässään saanut tietoja, joiden perusteella on **syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi**. [Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 4 mom. (274/2015)].

Väkivallan uhkasta ilmoittaminen kuuluu vastuulliseen toimintaan, eikä tietojen luovuttamatta jättäminen saa johtua siitä, että lakia ei ole kirjoitettu ehdottoman velvoitteen muotoon (HaVM 41/2014 vp).

Milloin on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja

Jos opetustoimen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka **sosiaalihuollon tarve on ilmeinen**, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.

Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, ohjauksesta vastaavien henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä. [Sosiaalihuoltolaki 35 § (1301/2014)].

Viranomaisten yhteystietoja:

Ennalta estävän toiminnan poliisi

- Oppilaitospoliisi Juha Puurula puh. 0295 447 718

Kokkolan ankkuritiimi

Kokkolan poliisiasema

puh. 040-4882904

ankkuritiimi@kokkola.fi

Sosiaalipäivystys puh. 06-8263002

https://www.soite.fi/sosiaalipaivystys_ja_kriisipalvelut

Selvittelyprosessin eteneminen lainvastaisen teon tapahtuessa:

